

УДК 316.4

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.25>**Я. В. Качан**

кандидат наук з державного управління,
завідувач кафедри публічного управління та публічної служби
Академії праці, соціальних відносин і туризму

А. В. Іванов

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного управління та публічної служби
Академії праці, соціальних відносин і туризм

ПЕРСПЕКТИВИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В статті розкрито перспективи імплементації європейського досвіду у реалізації соціальної та гуманітарної політики в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів. Проаналізовано досвід реалізації соціальної та гуманітарної політики Польщі, Німеччини, Ірландії, Франції та Швеції. В кожній країні розроблено певні стратегії в сфері соціальної та гуманітарної політики, які ґрунтовно деталізують головні елементи соціальної та гуманітарної сфери та розкривають головні пріоритетні напрямки їх подальшого розвитку; визначають пріоритетність розвитку науково-освітніх елементів гуманітарної галузі; розкривають пріоритетні напрями подальшого розвитку культурного елемента гуманітарної галузі; віддзеркалюють потреби молодого покоління, особливо у галузях освіти, зайнятості, бізнесу, культури та здоров'я, тощо. Встановлено, що у вітчизняних умовах у соціальному напрямі варто імплементувати практику Польщі (стосовно подовження терміну фахової діяльності і покращення функціонування літніх людей); науковому напрямі – практику Німеччини (стосовно поглиблення глобалізаційних процесів, оцифрування, наступного розвитку європейського науково-дослідного середовища і появи сучасних глобальних інноваційних центрів); у культурному напрямі – практику Ірландії (стосовно формування культури в якості невід'ємного елемента світового урядового просування); в напрямі охорони здоров'я – практику Франції (стосовно забезпечення рівноваги у сфері охорони здоров'я держави, реалізації міжгалузевих запобіжних заходів з метою вирішення загальних чинників ризику); в напрямі молодіжної політики – практику Чехії (стосовно сприяння неформальної освіти і забезпечення участі молодого покоління у процесі ухвалення різноманітних рішень). Наведено сучасні напрями реалізації соціальної та гуманітарної політики в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів та європейського досвіду у даній сфері, зокрема створення вітчизняного гуманітарного простору; збереження та пропаганда вітчизняного культурного надбання; розвиток національної освітньої системи; здійснення культурної політики зважаючи на гуманістичні взірці та цінності та соціальний розвиток; запровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій в роботу науково-культурної сфери.

Ключові слова: соціальна політика, гуманітарна політика, європейський досвід, стратегії, імплементація, євроінтеграційні процеси.

Постановка проблеми. Протягом останнього періоду чимала кількість країн світу здійснили великомасштабне реформування своєї економічної системи, мета якого полягає у підвищенні рівня ефективності державної соціальної та гумані-

тарної політики, що залежить від багатьох факторів (поглиблення глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, визначення пріоритетних напрямів сталого розвитку держави тощо). На сьогоднішній день доволі важливо для України забезпечити

сприятливий вплив активізації глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на суспільно-економічний розвиток держави. Оскільки соціальна та гуманітарна політика відіграє доволі важливе значення для подальшого розвитку держави в контексті активізації євроінтеграційних процесів, її удосконалення доцільно здійснювати враховуючи досвід саме європейських країн у даній сфері, де реалізація соціальної та гуманітарної політики є досить ефективною з позитивними результатами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які найбільш вдало розкрили досвід зарубіжних країн у реалізації соціальної та гуманітарної політики та визначення перспектив його імплементації у вітчизняних умовах, можна виокремити таких, як С.І. Здіорук, Н.М. Карпеко, Л.А. Ковальська, Г.Є. Ковальський, Т.М. Краснопольська, Е.В. Мамонтова, В. Меленюк, М.Т. Степико, А.І. Сушко та інших.

Метою статті є розкриття перспектив імплементації європейського досвіду у реалізації соціальної та гуманітарної політики в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Гуманітарний вимір суспільного розвитку нині перебуває в центрі уваги всіх держав, світового співтовариства в цілому. Зокрема про це свідчить Декларація тисячоліття, прийнята 8 вересня 2000 року на сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. У визначених у ній Цілях розвитку тисячоліття, до яких разом зі 189 країнами світу приєдналася й Україна, пріоритетами цивілізаційного розвитку є боротьба з голодом і злиднями, забезпечення доступу до освіти, досягнення гендерної рівності, зниження рівня материнської та дитячої смертності, запобігання поширенню ВІЛ/СНІДу та інших захворювань. Є низка напрямів, де Україна зробила крок уперед (зниження рівня абсолютної бідності, дитячої та материнської смертності, забезпечення доступу до середньої шкільної освіти), але багато чого ще залишається зробити [1, с. 38].

Формування основ соціальної і гуманітарної політики спирається на низку глобальних міжнародних угод і конвенцій.

Зокрема Декларацію ООН 1948 року «Про основні права людини» та Римську конвенцію 1950 року, які зобов'язують національні юрисдикції забезпечити виконання соціальних прав людини. Окрім міжнародних в Україні діє низка національних законодавчих актів. Більшість розвинутих держав Європи у своїй соціально-гуманітарній політиці дотримується базових принципів «держави загального добробуту», тобто активно сприяють ефективному поєднанню економічного зростання і розвитку людського потенціалу [3, с. 30].

Варто зазначити, що існують різні погляди на моделі соціально-гуманітарної політики зарубіжних країн. Найбільшою популярністю серед учених користується наступна класифікація моделей соціально-гуманітарної політики: соціал-демократична, консервативна, ліберальна, корпоративістська, католицька і рудиментарна. Можливими напрямками використання в нашій країні досвіду соціального захисту країн розвинутої та перехідної економіки, який міститься у відповідних моделях соціального захисту населення, можуть бути: запровадження ефективного функціонування й узгодженої роботи національного, регіонального та місцевого систем управління соціальним захистом [4, с. 104]; демократичності й прозорості соціального захисту, спрощення процедури надання різних видів соціальної допомоги; збалансованих форм та методів соціального захисту населення на основі оптимального сполучення адресності й універсальності; гарантування повного використання кожною людиною своїх прав для звернення за допомогою до відповідних соціальних інститутів; моніторингу об'єктивності стану рівня життя осіб, сім'ї, соціально уразливих груп, котрі звертаються за соціальною допомогою; чіткої наукової обґрунтованості заходів зі соціального захисту та нормативно-правового його забезпечення [2].

У контексті європейської інтеграції Україна має вибудувати концепцію етнополітики, орієнтовану на демократичні європейські цінності, здатну адекватно й ефективно реагувати на зміни етнополітичної ситуації, пов'язані з процесами глобалізації. Державна етнополітика

має базуватися на принципах плюралізму, поваги до мов національних меншин, культури, історії етнічних спільнот і громадян, котрі до них належать. Така політика покликана поєднувати забезпечення державою потреб етнічних меншин, створення умов їх вільного, самостійного, ініціативного розвитку з обов'язковим урахуванням необхідності імплементації європейських стандартів, рекомендацій ОБСЄ у сфері регулювання міжетнічних відносин [1, с. 39].

На сьогоднішній день найважливіша гуманістична мета України полягає у побудові новітнього суспільства, яке ґрунтується на демократичних засадах та в основі якого лежить саме людина. Тому для цього Україні потрібно ефективно реалізовувати не лише гуманітарну, але й соціальну державну політику у відповідності із сучасними викликами та потребою у максимальному розкритті можливостей усіх громадян.

За роки незалежності у соціальній та гуманітарній сфері вдалося усвідомити наступні моменти. По-перше, стало ясно, що втратити існуючі досягнення було б в історичному масштабі непробачною помилкою, оскільки потенціал нації спочатку закладається у цій сфері на всіх її етапах та рівнях. По-друге, спроба відмовитися чи консервувати навіть те, що було найкращим у світі, – означає прирікати систему відставання, стагнацію. Ґрунтуючись на аналізі досвіду розвитку вітчизняної та зарубіжної сфери соціально-гуманітарних відносин, можна майже безапеляційно констатувати, що такий шлях уже показав свою безперспективність. По-третє, важливо водночас не відкидати (це вже інша крайність), а вміло використовувати наявний потенціал і накопичений досвід, домогтися суспільної згоди у здійсненні державної політики, відновити консолідовану відповідальність сторін, які організують процес функціонування соціальної та гуманітарної сфери, та активну роль держави. По-четверте, необхідно чітко визначити орієнтири розвитку і слідом за цим послідовно здійснювати прогресивний рух усієї системи соціально-гуманітарних цінностей, домогтися постійного розширення її ресурсної бази,

створити та запустити механізми ефективного використання фінансових, кадрових, інформаційних та матеріально-технічних ресурсів [5].

На нашу думку, проводячи дослідження реалізації соціальної та гуманітарної політики саме європейських держав враховуючи спрямування вітчизняної економіки до інтеграції з європейською спільнотою, то найкращим досвідом у даній сфері володіє Польща, Німеччина, Ірландія, Франція та Швеція. Розглянемо їх детальніше.

Так, на досвіді Польщі можна стверджувати, що здійснення ефективної соціальної та гуманітарної політики держави вимагає від неї чіткого визначення стратегічних цілей даних політик. Це підтверджується розробленою у Польщі Стратегією розвитку соціального капіталу, в основі якої лежить соціальний капітал, який, в свою чергу, вважається найголовнішим чинником державного розвитку, який вимагає постійного удосконалення. Крім цього, в Польщі також розроблено Стратегію розвитку людського капіталу, мета якої полягає у розширенні та удосконаленні людського капіталу в державі за рахунок застосування належних інноваційних рішень із врахуванням наявних на певний час суспільних потреб.

Серед головних стратегічних пріоритетів розвитку людського капіталу в Польщі можна виділити наступні: збільшення чисельності зайнятого населення; подовження періоду професійної діяльності та покращення функціонування людей похилого віку; поліпшення соціального становища населення та соціальної ізоляції осіб із групи ризику; покращення здоров'я населення та підвищення ефективності управління системою охорони здоров'я; підвищення рівня компетентності та кваліфікації громадян [9]. Отже, дані стратегії ґрунтовно деталізують головні елементи соціальної та гуманітарної сфери та розкривають головні пріоритетні напрямки їх подальшого розвитку.

Щодо Німеччини, то в даній країні розроблено Стратегію інтернаціоналізації освіти, науки і досліджень Федеративної Республіки Німеччини, мета якої полягає у забезпечення своєчасного реагування на вплив глобальних факторів (кліматичні

зміни, безперебійність енергопостачання, стан продовольчої безпеки та міграційні процеси). Дана стратегія визначає певні пріоритетні напрями соціальної та гуманітарної сфери, пов'язані із поглибленням глобалізаційних процесів, оцифруванням наступного розвитку європейського науково-дослідного середовища та появою сучасних глобальних інноваційних центрів.

Дана стратегія містить п'ять основних пріоритетів: зміцнення передового досвіду через всесвітню співпрацю; розвиток інноваційних сил Німеччини на міжнародній арені; інтернаціоналізація професійного навчання та кваліфікації; співпраця із розвинутими державами та країнами, що розвиваються, з метою формування глобального суспільства, заснованого на знаннях; подолання спільних глобальних проблем [10]. Таким чином, беручи до уваги поглиблення глобалізаційних процесів, Стратегія інтернаціоналізації освіти, науки і досліджень Федеративної Республіки Німеччини, визначаючи пріоритетність розвитку науково-освітніх елементів гуманітарної галузі, обумовлює потребу у світовому співробітництві.

Щодо культурного елемента гуманітарної галузі, доцільно зауважити Стратегію культури Республіки Ірландії, яка розкриває головну місію, стратегію і пріоритетні напрями подальшого розвитку ірландської культури. Стратегію культури Республіки Ірландії визначає такі пріоритети:

- забезпечення підтримки ірландських митців та культурних організацій у всій їх різноманітності з метою презентації їх робіт на міжнародному рівні;
- сприяння розвитку різних міжнародних ринків для ірландського мистецтва;
- заохочування ірландських художників до співпраці із глобальними партнерами та підтримування презентації їх спільних робіт;
- відігравати роль у реалізації Програми креативної Ірландії, яка визнає, що культура є невід'ємною частиною міжнародного просування уряду;
- сприяння взаємовідносинам із Радою мистецтв, із метою розвитку глобальної оцінки ірландського мистецтва, та із Радою ірландського кіно для підтримки світової оцінки ірландського кінематографу;

– налагодження взаємовідносин із відповідними урядовими департаментами і державними установами з метою взаємної корисності та уніфікації глобальної репутації Ірландії [6].

Отже, Стратегію культури Республіки Ірландії розкриває пріоритетні напрями подальшого розвитку культурного елемента гуманітарної галузі, які орієнтовані на популяризацію культури на світовому рівні в якості важливого інструмента налагодження взаємовідносин держав з суспільством.

Крім цього, одним із важливих елементів соціальної та гуманітарної політики вважається також сфера охорони здоров'я. Більшість науковців схиляється до думки, що система охорони здоров'я у Франції є найкращою, а її практика в даній галузі визнається іншими державами на світовому рівні.

Так, у Франції розроблена Стратегія міжнародної співпраці в галузі охорони здоров'я, яка має на меті активізувати зусилля, спрямовані на боротьбу з виникненням і розповсюдженням інфекційних та неінфекційних захворювань, що призведе до забезпечення балансу системи охорони здоров'я країни, і підкреслює необхідність проведення міжгалузевих профілактичних заходів для вирішення спільних факторів ризику та соціальних і еко-логічних детермінантів. Дана стратегія окреслює такі пріоритети:

- посилення системи охорони здоров'я (доступ до лікування, фінансування охорони здоров'я та людські ресурси);
- жіноче та дитяче здоров'я (сексуальні права та доступ до планування сім'ї, боротьба з голодом);
- боротьба з інфекційними хворобами (ВІЛ/СНІД, малярія, туберкульоз, бездоглядні тропічні хвороби; боротьба з хронічними хворобами і такими, що загострюються, та із зоонозами);
- боротьба з неінфекційними захворюваннями (серцево-судинні захворювання, рак, діабет та хронічні респіраторні захворювання) [7].

Таким чином, Стратегія міжнародної співпраці в галузі охорони здоров'я розкриває пріоритетні напрями подальшого розвитку галузі охорони здоров'я у про-

тидії появі та поширенню інфекційних та неінфекційних хворіб.

Проводячи аналіз молодіжних стратегій на світовому рівні, варто звернути увагу на Національну стратегію молоді Чеської Республіки, мета якої полягає у сприянні підвищенню якості життя молоді, зокрема шляхом розвитку кожної особистості з метою адекватного реагування на ситуацію, що постійно змінюється, реалізації її творчого та інноваційного потенціалу на практиці та активізації участі у громаді. Пріоритетами даної стратегії є: забезпечення рівних можливостей; впровадження міжвідомчого та міжгалузевого підходів; підтримання неформальної освіти; залучення молоді до процесу прийняття рішень; сприяння солідарності між поколіннями [8].

Отже, Національна стратегія молоді Чеської Республіки віддзеркалює потреби молодого покоління, особливо у галузях освіти, зайнятості, бізнесу, культури та здоров'я, тощо. Водночас Національна стратегія молоді торкається проблем охорони довкілля та глобального розвитку.

Таким чином, беручи до уваги все вище наведене, на нашу думку, у вітчизняних умовах необхідно частково імплементувати зарубіжний досвід реалізації соціальної та гуманітарної політики. Наприклад:

- у соціальному напрямі варто імплементувати практику Польщі стосовно подовження терміну фахової діяльності і покращення функціонування літніх людей;

- науковому напрямі варто імплементувати практику Німеччини стосовно поглиблення глобалізаційних процесів, оцифрування, наступного розвитку європейського науково-дослідного середовища і появи сучасних глобальних інноваційних центрів;

- у культурному напрямі варто імплементувати практику Ірландії стосовно формування культури в якості невід'ємного елемента світового урядового просування;

- в напрямі охорони здоров'я варто імплементувати практику Франції стосовно забезпечення рівноваги у сфері охорони здоров'я держави, реалізації міжгалузевих запобіжних заходів з метою вирішення загальних чинників ризику;

- в напрямі молодіжної політики варто імплементувати практику Чехії стосовно сприяння неформальної освіти і забезпечення участі молодого покоління у процесі ухвалення різноманітних рішень.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проведений аналіз перспектив імплементування європейського досвіду у реалізації соціальної та гуманітарної політики в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів дав можливість зробити наступні висновки. Соціальна та гуманітарна політика будь-якої держави на сучасному етапі розвитку має зосереджуватися не тільки на сприянні існуючої системи соціальних гарантій та формування механізмів соціального захисту найуразливіших верств населення, але й на виконання довгострокових програм стосовно внесення радикальних змін у системі соціального захисту, а також у посиленні ступеня її ефективності. Сучасними напрямками реалізації соціальної політики в Україні із врахуванням євроінтеграційних процесів та європейського досвіду у даній сфері слід вважати: забезпечення участі фінансових компаній у процес організації соціального захисту та пенсійного забезпечення; запровадження положень співфінансування затрат медичного забезпечення, запровадження принципів страхової медицини; зростання фінансового забезпечення формування фінансової бази домогосподарств шляхом реалізації ефективної політики зайнятості і створення сприятливих умов для перспектив працевлаштування різноманітних суспільних груп тощо. Натомість можна виокремити основні пріоритетні напрями гуманітарної політики України, а саме: створення вітчизняного гуманітарного простору, що вважається одним із елементів європейської цивілізаційної території; збереження та пропаганда вітчизняного культурного надбання; розвиток національної освітньої системи, зокрема забезпечення рівних можливостей громадян до одержання якісного навчання світового рівня, посилення авторитетності гуманітарної освіти та професії; здійснення культурної політики зважаючи на гуманістичні взірці та цінності та соціальний розвиток; запровадження передових інформаційно-комунікаційних технологій в роботу науково-культурної сфери.

Список використаної літератури:

1. Здіорук С. І., Степико М. Т. Пріоритети і перспективи гуманітарної політики української держави. *Стратегічні пріоритети*. 2011. № 2. С. 37–48.
2. Карпеко Н. М. Особливості реалізації соціально-гуманітарної політики в Україні. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/8966/1/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B82019.pdf#page=217>.
3. Ковальська Л. А., Ковальський Г. Є. Глобальні тренди в реалізації соціально-гуманітарної політики України. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. 2022. С. 29–32.
4. Меленюк В. Вдосконалення механізмів державного регулювання соціального розвитку України. *Економіка та держава*. 2009. № 2. С. 103–106.
5. Сушко А. І., Мамонтова Е. В., Краснопольська Т. М. Гуманітарна політика держави : навчально-методичний посібник. Одеса, 2022. 48 с.
6. Culture Ireland Strategy. URL: http://www.cultureireland.ie/downloads-public/Culture_Ireland_Strategy_2017-2020_1.pdf
7. La stratégie de la France pour la coopération internationale dans le domaine de la santé. URL: <http://www.initiative5pour100.fr/wp-content/uploads/2013/11/France%E2%80%99s-strategy-on-health.pdf>
8. National Youth Strategy. URL: <http://www.msmt.cz/areas-of-work/sport-and-youth/youthstrategy-2014-2020?lang=2>
9. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego. URL: http://www.eswietokrzyskie.pl/strategia_wojewodztwa/index.php/component/edocman/?task=document.download&id
10. Strategy of the Internationalisation of Education, Science and Research of the Federal Government. URL: https://www.bmbf.de/pub/Internationalization_Strategy.pdf

Kachan Ya., Ivanov A. Prospects for the implementation of European experience in the implementation of social and humanitarian policy in Ukraine in the conditions of European integration

The article reveals the prospects for the implementation of European experience in the implementation of social and humanitarian policy in Ukraine, taking into account European integration processes. The experience of social and humanitarian policy implementation in Poland, Germany, Ireland, France and Sweden was analyzed. Each country has developed certain strategies in the field of social and humanitarian policy, which thoroughly detail the main elements of the social and humanitarian sphere and reveal the main priority directions for their further development; determine the priority of the development of scientific and educational elements of the humanitarian field; reveal priority directions for further development of the cultural element of the humanitarian field; reflect the needs of the younger generation, especially in the fields of education, employment, business, culture and health, etc. It was established that in domestic conditions in the social direction it is worth implementing the practice of Poland (regarding the extension of the term of professional activity and improvement of the functioning of the elderly); in the scientific direction – the practice of Germany (regarding the deepening of globalization processes, digitization, the further development of the European scientific and research environment and the emergence of modern global innovation centers); in the cultural direction – the practice of Ireland (regarding the formation of culture as an integral element of world government promotion); in the direction of health care – the practice of France (regarding the provision of balance in the field of health care of the state, the implementation of intersectoral preventive measures in order to solve common risk factors); in the direction of youth policy – the practice of the Czech Republic (regarding the promotion of non-formal education and ensuring the participation of the young generation in the process of making various decisions). Modern directions of social and humanitarian policy implementation in Ukraine are presented, taking into account European integration processes and European experience in this field.

Key words: social policy, humanitarian policy, European experience, strategies, implementation, European integration processes.